

A szellemi tudományok jövőjéről

Nem a szellemi tudományok igazi lényegével, hanem a szellemi tudományok mai állásával függött össze, hogy a szocializmus elhanyagolta a belső kapcsolatok keresését és világnézetének alapjait kizárólag a természettudományokban kereste. A természettudományok objektivitásával, párt- és osztályszempontoktól független kutatásaival szemben állott az a tény, hogy a filozófia, a társadalomtudományok, a jogbölcselet, a politikai történetírás és az irodalomtörténet egyformán azon voltak, hogy minél jobban támogassák az uralkodó államrendet. A szocializmus teoretikusai néhány pompás elemzésben bemutatták ennek a hivatalos tudománynak egész belső erkéletelenségét, de a harc kemény szükségszerűségeinek pillanatnyi követeléseitől megkötve, nem építhették ki a szellemi tudományok rendszerét.

Ha most elkövetkezett az az idő, amelyben a szellemi tudományok minden hivatalos befolyástól menten kifejtethetik igaz tartalmukat, akkor két szempontot kell az egész vonalon végigvezetve érvényesítenünk. Az egyik: a szellemi tudományoknak nem szabad egy új hivatalos ideológiává átalakulniok. Ha a természettudományok objektivitása jó szövetséges volt a kommunizmus számára, még jobb szövetségesünk lesz a független, autonóm filozófia, történetírás, értékelmélet. Az etikának nem szabad a kommunizmus igazolásában kimerülnie, a politikai történetírásban a marxizmus alapvető igazságai mellett nem szabad letompítani a gazdasági tényezőktől független, csak lélektanilag magyarázható moz-

zanatok jelentőségét. Az irodalomtörténet tárgyilagoss, magasrendű tudományosságának pedig halála, ha a műalkotást a benne kifejezésre jutó tartaloma — például konzervatív vagy progresszív szellem — szerint s nem formai jelentőségében tekintjük.

Mondjuk ki mindjárt: ez a nagy veszélye a szellemi tudományoknak nem a szocialista világnézetű filozófusok, történészek részéről fenyeget, hanem ellenkezőleg, a régi hivatalos tudomány szellemétől szabadulni nem tudók részéről, akik az új tudományt éppen úgy képzelik el, mint a régi felépítményt, akik éppen úgy nem lesznek képesek az igazság keresését öncélú foglalkozásnak látni most, mint nem voltak erre képesek azelőtt. Ám a kommunizmusnak nincs szüksége erre a kétesértékű támogatásra: hogy mi-

ilyen lesz szellemi tudománya, milyen egész szellemi élete, azt *negative* élesen és ellentmondást nem tűrő egyértelműséggel meg lehet határozni: az osztályharc befejezésével meg kell szünni az osztályideológiáknak is. De hogy micsoda fordulatot vesz a tudomány szelleme, ha minden megkötő kényszertől szabadon indul utjára, azt *pozitív* értelemben nem tudjuk megmondani.

A szellemi tudományok irányításukat nem a hivatalos ideológiától, hanem a filozófiától fogják kapni. Attól a filozófiától, amely a lelki élet gazdagságának teljességét felölelő megértését egyesíteni fogja az örök logikai és etikai alapelvek feltárásával. Attól a filozófiától, amely elemzés alá veszi a szellemi tudományok módszereit s megállapítja, mi bennük a feltevés, mi a tapasztalás s mi a kikerülhetetlen kapcsolódás a jelenhez. Az új társadalomnak logikai és etikai kulturára van szüksége, hogy megérise önmagát, a társadalom

tudományos szervezésének és erkölcsi jelentőségének alapjait, pszichológiai kulturára, hogy irányítani, nevelni és gyógyítani tudja az egyént, metafizikai kulturára, hogy beléphessen „a szabadság birodalmába“, melyet Marx jelölt ki igazi otthonának. A most megnyíló „Marx—Engels munkásegyletemen“ helyet foglal a filozófia is s hisszük, hogy nem hiába. A filozófia és a proletariátus összetalálkozása csak az utolsó évtizedek hivatalos, megrendelt filozófiája mellett volt lehetetlenség. Marx annak idején a ma feladatát tűzte ki, amikor az emberiség megváltását „a gondolkozó emberiség és a szenvedő emberiség szövetségétől“ várta. S Engels írja: „a filozófiát a proletariátus, a proletariátust a filozófia szabadítja fel. Az emberiség feje a filozófia, szíve a proletariátus.“

A tudománynak *intézményekre* van szüksége. Irányító nagy alapelvek hiányában nem csoda, hogy mai napig az egyetemi tanulmányok, a muzeumok, könyvtárak szervezete részben évszázadokkal azelőtt helyes, de ma értelelm nélküli szempontok szerint igazodott, részben kis tudományos oligarchák szeszélyének volt kiszolgáltatva. A közoktatásügyi népbiztosság megtette a lépéseket, — s erről ezen a helyen legközelebb beszámol, — amelyek a legtűrhetetlenebb tudományellenességek megszüntetésére alkalmasak. Tudományos direktóriumok alakulnak, megbízható, értékes emberek veszik át a tudományos társaságok, folyóiratok vezetését, a jövő munkaprogramjának megállapítását. Boldogan várhatjuk az igazi tudományos internacionále megalakulását, mert tudjuk, hogy nem lesz okunk hallgatni arról, ami itten történik. Fogarasi Béla.